

Re-Evaluation of Milton Friedman's View of Instrumentalism

Payam Fazli

Ph.D. Student of Philosophy of Islamic Economics, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Abstract

The effects of philosophical concepts can be seen in various fields of science. One of the areas of influence of philosophy on economics has been around methodological concepts and epistemology. It seems that prominent economists of the 20th century were not without this influence. One of the philosophical concepts affecting Friedman's methodology is the concept of instrumentalism. This concept is one of the challenging and important topics that has been considered in Friedman's economics article. The use of this word and concept in the case of Friedman's article has been a controversial issue and has led to the emergence of challenging discussions in this regard. In this article, the correctness of attributing this word to Friedman's methodology has been discussed. The findings of the research show that there were elements of instrumentalism in Friedman's article and the presence of these elements of instrumentalism in Friedman's article has caused many to use this word about Friedman's methodology. Despite the existence of some commonalities, Friedman's instrumentalism has significant differences from conventional philosophical instrumentalism. Philosophical instrumentalism means a philosophical approach that has been proposed against the current of realism, but Friedman's instrumentalism does not fundamentally oppose realism and is mostly stopped in the methodological field. If instrumentalism means Friedman's use of theories as a tool to achieve the goal of prediction, then Friedman can be described as an instrumentalist; but if we use this word in its philosophical meaning, Friedman has a significant distance from this type of instrumentalism. Paying attention to this subtle distinction can prevent many misunderstandings regarding Friedman's methodology.

Keywords: Friedman Instrumentalism, Philosophical Instrumentalism, Realism, Assumptions, Unrealistic Assumptions, Prediction.

* fazli.payam@yahoo.com

How to Cite: Fazli, Payam, (2024). Re-Evaluation of Milton Friedman's View of Instrumentalism, *Hekmat va Falsafeh*, 20 (77),141-162.

DIO: 10.22054/wph.2024.77264.2213

1. Introduction

Friedman is one of the few important economists who discussed the issues of methodology and philosophy of economics. The article he wrote in 1953 under the title "The Methodology of Positive Economics" has been very effective in the path of economic methodology. After the publication of this article, some people quickly started to praise the position of Friedman's philosophical and economic thoughts in this article and took sides with it, and some have tried to criticize and challenge the fundamentals and important topics of the teachings of this article (2009:48). One of the most important philosophical flaws that has been noted in Friedman's methodology and specifically in his article on the methodology of positive economics is his instrumentalism approach. However, Friedman does not directly use the word pragmatism about his methodology anywhere in this article. With this description, due to the existence of some evidences and clues, many people recognize him as a defender of the pragmatist theory in methodology, and understand this concept in his methodology as the essential key for a correct understanding of his approach. (Hasman, footnote: 68).

Research Question(s)

- 1- Is the term instrumentalism correct for Friedman's methodology?
- 2- What does this concept mean for Friedman?

2. Literature Review

With the investigations that were done in relation to the history of the subject, it was observed that there have been extensive studies in the field of philosophical influences on Milton Friedman's methodology. These extensive studies are due to the fact that the researchers were aware of the importance of Friedman's role in the current flow of economics and tried to investigate his views in a positive and negative way. This attention has led to the formation of a wide conceptual literature around Friedman's methodological issues. One of the most central and important of these attentions has been regarding the concept of instrumentalism and realism of assumptions in Friedman's methodology, and it has been considered as an important and essential key for understanding Friedman's methodology. Different and sometimes conflicting opinions have been expressed about this. It seems that a kind of misunderstanding in the application of this concept has been the cause of these conflicts. This article has tried to explain the correct approach in relation to this concept and avoid common misunderstandings and presents a redefinition of the concept of instrumentalism considered by Friedman.

3. Methodology

The factor that has caused the complexity of the issue in Friedman's methodology to some extent is that, after writing his positivism article, we don't see the continued effects of Friedman trying to complete most of his opinions and despite the widespread criticisms surrounding this article, Friedman has not independently attempted to respond to these criticisms in any of his works, and we have not witnessed the creation of a wide-ranging dialogue and discussion in further explanation of the issue by him with the critics. This is the reason why we cannot determine with certainty to what extent Friedman adhered to his opinions in the article on the methodology of positive economics and to what extent Friedman adhered to his initial opinions in this article. (Hasman: 68). To solve this deficiency and ambiguity in his methodology, we have referred to some of his other works such as: conversations and interviews between him and others regarding the issue of methodology. We have also benefited from the opinions of famous commentators on Friedman's opinions, such as: Boland, Hausman, Maki, Cladwell, Nagel, and others.

4. Results

Friedman does not adhere to the philosophical requirements of instrumentalism like a philosopher. His instrumentalism has significant differences from the term philosophical instrumentalism.

5. Conclusion

1- If Friedman's instrumentalism is meant in its philosophical and idiomatic sense, the attribution of this word to Friedman is not very correct; but if the meaning of this concept is to have an instrumental view of the theories in order to bring us to the correct prediction, then using this meaning of instrumentalism can be correct in the case of Friedman's methodology.

2- Unrealism according to Friedman does not mean the use of false theories in economics, but according to the evidence in Friedman's article, he emphasizes a kind of abstraction.

3- Because Friedman's instrumentalism is a special model of instrumentalism that is significantly different from the termed instrumentalism of philosophers, Friedman's adoption of instrumentalism does not necessarily mean that his approach is opposed to the realist method.

4- Due to the fact that Friedman did not adopt a coherent philosophical method, in some cases a kind of apparent conflict can be observed between Friedman's instrumentalism and Popper's method of

falsificationism, although in Friedman's view, instrumentalism has a more important position than falsificationism.

5- Prediction was Friedman's most important motivation in adopting the method of instrumentalism. To what extent instrumentalism has been able to realize the element of prediction for Friedman requires independent research on this matter. But in case of failure to achieve this goal, it can be said that Friedman was not very successful in achieving his main goal.

Notes

1- Some of Friedman's commentators, such as Hausman and Maki, criticize that some people generally want to limit Friedman's methodology to his article in proof economics and do not consider his thought process. We have mainly focused on Friedman's article and have referred to Friedman's conversations and discussions in some of his other articles in order to better understand the subject.

2- Instrumentalism

3- Pragmatism

4- (For example, see Dow, 2002: 63).

5- Mäki, U.

6- Nagel, E.

7- Eugene Rotwein.

8- Rotwein points out that Friedman's theories are a driving engine for scientific progress and prediction. (Rotwein, 1959: 555).

9- Caldwell, B.J.

10- For example, some commentators like Walters see the elements of falsification in Friedman's methodology. He claims that Friedman introduced Popper's philosophy of science to economists. Due to the special nature of Friedman's article, which has a fusion with many philosophical schools, its connection with many philosophical topics can be seen (Alan Walters, 1987). The existence of philosophical obstacles in Friedman's article has caused Mackey to call it Friedman's F.

Keywords: Friedman instrumentalism, Philosophical instrumentalism, unrealistic assumptions, realism, assumptions, prediction.

ارزیابی مجدد از دیدگاه میلتون فریدمن در رابطه با مفهوم ابزارگرایی

پیام فضلی* دانشجوی دکتری فلسفه اقتصاد اسلامی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

تأثیرات مفاهیم فلسفی را در ساحت‌های مختلفی از علوم می‌توان مشاهده کرد. یکی از حوزه‌های تأثیرگذاری فلسفه بر علم اقتصاد، حول مفاهیم متدلوژیکی و معرفت‌شناسی بوده است. به نظر می‌رسد که اقتصاددان برجسته‌ی قرن بیستم نیز، از این تأثیرپذیری بی‌نصیب نبوده‌اند. یکی از مفاهیم فلسفی مؤثر بر روش‌شناسی فریدمن، مفهوم ابزارگرایی بوده است. این مفهوم، از مباحث چالشی و مهمی است که در مقاله‌ی اقتصاد اثباتی فریدمن^۱ مورد توجه قرار گرفته است. به کارگیری این لفظ و مفهوم در مورد مقاله‌ی فریدمن، امری بحث‌برانگیز بوده و موجب پیدایش بحث‌های چالشی در این رابطه شده است. در این مقاله درستی انتساب این لفظ در مورد روش‌شناسی فریدمن مورد مذاقه قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که عناصری از ابزارگرایی در مقاله‌ی فریدمن وجود داشته است و وجود همین عناصر از ابزارگرایی در مقاله‌ی فریدمن سبب شده است که بسیاری، این لفظ را در مورد روش‌شناسی فریدمن بکار ببرند. علی‌رغم وجود برخی اشتراکات در این بین، ابزارگرایی فریدمن با ابزارگرایی فلسفی مصطلح، تفاوت‌های معناداری هم دارد. ابزارگرایی فلسفی به معنای رویکردی فلسفی است که در برابر جریان رئالیسم مطرح شده است ولی ابزارگرایی فریدمن به شکل مبنایی با رئالیسم تقابل ندارد و بیشتر در حوزه‌ی متدلوژیکی متوقف شده است. اگر منظور از ابزارگرایی، بهره‌برداری فریدمن از نظریات به‌منظور ابزاری برای رسیدن به هدف پیش‌بینی باشد، فریدمن را می‌توان یک ابزارگرا توصیف کرد؛ ولی اگر این لفظ را به معنای مصطلح فلسفی آن بکار ببریم، فریدمن با این نوع از ابزارگرایی فاصله‌ی معناداری دارد. توجه به این تمایز ظریف در این باره می‌تواند از بسیاری از سوء تفاهمات نسبت به روش‌شناسی فریدمن جلوگیری کند.

واژه‌های کلیدی: ابزارگرایی فریدمن، ابزارگرایی فلسفی، رئالیسم، مفروضات، پیش‌بینی.

۱. مقدمه

مقاله‌ای که فریدمن در سال ۱۹۵۳ تحت عنوان "روش‌شناسی اقتصاد اثباتی" تألیف کرده است، بحث‌های گسترده‌ای را در حوزه‌ی روش‌شناسی اقتصاد ایجاد کرده است. به قول متدلویست معروف اقتصادی اوسکالی مکی، این مقاله‌ی فریدمن را می‌توان پربحث‌ترین و چالشی‌ترین مقاله در نیمه‌ی دوم قرن بیستم در حوزه‌ی روش‌شناسی اقتصادی عنوان کرد. (مکی، ۲۰۰۹: ۴۷). پس از انتشار این مقاله عده‌ای به سرعت شروع به تمجید جایگاه اندیشه‌های فلسفی و اقتصادی فریدمن در این مقاله پرداخته و بسیار از آن جانبداری کرده‌اند و برخی نیز درصدد نقد و به چالش کشیدن مبانی و مباحث مهم و کلیدی آموزه‌های این مقاله پرداخته‌اند. (مکی، ۲۰۰۹: ۴۸).

کوپمنز، سایمون، کوز، ساموئل سن، از برخی مباحث کلیدی این مقاله انتقاد کرده‌اند. در مقابل این انتقادات، افرادی همچون لارنس بولاند، به نحو تمام و کمال از روش‌شناسی فریدمن دفاع کرده و آن را بهترین روش‌شناسی در اقتصاد عنوان کرده است. برخی نیز همچون کالدول، مکی، مک‌لاپ (دادگر: ۱۳۸۱)، ضمن تأکید بر اهمیت مقاله‌ی فریدمن به بیان انتقادات و نقطه نظرات خاص خویش پرداخته‌اند تا درصدد اتخاذ یک رویکرد منطقی و معقول نسبت به این مقاله برآمده باشند. یکی از مهم‌ترین ایرادات فلسفی که در روش‌شناسی فریدمن و به‌طور خاص در مقاله‌ی روش‌شناسی اقتصاد اثباتی^۱ وی مورد توجه قرار گرفته است، رویکرد ابزارگرایی^۲ وی بوده است. این در حالی است که فریدمن در هیچ جای این مقاله به‌طور مستقیم، لفظ ابزارگرایی^۳ را در مورد روش‌شناسی خویش بکار نمی‌برد. با این وصف به دلیل وجود برخی از شواهد و قراین، عده‌ی زیادی وی را مدافع نظریه‌ی ابزارگرایی در روش‌شناسی می‌شناسند و فهم این مفهوم در روش‌شناسی وی را به‌عنوان کلید اساسی برای درک صحیح رویکرد وی عنوان می‌کنند. در به کارگیری این لفظ در مورد

۱- برخی از شارحین فریدمن، مثل هاسمن و مکی از اینکه برخی عموماً بخواهند روش‌شناسی فریدمن را به مقاله‌ی وی در اقتصاد اثباتی محدود کنند و سیر فکری در اندیشه‌های وی قائل نشوند، انتقاد می‌کنند. ما عمده تمرکز خویش را بر روی همین مقاله‌ی فریدمن متمرکز کرده و در مواردی برای درک بهتر شدن موضوع به گفت و گوها و مباحث فریدمن در لابلای برخی از مقالات دیگر وی رجوع کرده‌ایم.

۲- Instrumentalism

۳- Pragmatism

روش‌شناسی فریدمن، بولاند سهم مهمی ایفا کرده است. نخستین بار او بوده است که این لفظ را در مورد فریدمن بکار برده است. در مقابل برخی از مفسرین، به کارگیری این مفهوم را در مورد روش‌شناسی فریدمن تا حدودی اشتباه عنوان می‌کنند. با وجود مخالفت و یا دقت برخی از مفسرین در انتساب این لفظ برای روش‌شناسی فریدمن، اما در مجموع، عده‌ی کثیری از مفسرین بعد از بولاند این لفظ را در مورد روش‌شناسی فریدمن صادق دانسته و بر اساس همین مبنا به نقد مبانی ابزارگرایی در روش‌شناسی فریدمن پرداخته‌اند. (مکی، ۲۰۰۹، پاورقی به نقل از هاسمن، ۶۸). ما در این پژوهش درصدد اتخاذ یک رویکرد معقول و نقد واقع‌گرایانه نسبت به روش‌شناسی فریدمن خواهیم بود. قطعاً در دستیابی به این هدف از دیدگاه‌های شارحین و مفسرین معروف روش‌شناسی فریدمن بهره‌مند خواهیم شد.

اهمیت بررسی این مفهوم از آن جهت است که این مقاله زمینه‌های تأثیرگذاری فلسفه بر جریان اقتصاد را بررسی می‌کند. بررسی ارتباط روش‌شناسی فریدمن با مکتب فلسفی ابزارگرایی که از مکاتب فکری مهمی است، می‌تواند حائز اهمیت باشد. روش‌شناسی فریدمن بر بخش مهمی از علم اقتصاد فعلی تأثیرگذار بوده است و ابزارگرایی یکی از موضوعات مهم و کلیدی برای فهم و تبیین روش‌شناسی وی است. بخش مهمی از دیدگاه‌های مخالفین و مفسرین به بحث پیرامون این مفهوم اختصاص یافته است. با تبیین بهتر و واضح‌تری از این مفهوم، می‌توان به فهم برخی از مباحث مهم در روش‌شناسی فریدمن ناائل شویم و درک صحیح‌تر و نقدی منطقی‌تر را نسبت به روش‌شناسی وی داشته باشیم. همچنین به نظر می‌رسد که با وجود اینکه نقدهای بسیاری بر روش‌شناسی فریدمن مطرح شده است اما بسیاری از این نقدها ناشی از نوعی سوء فهم در روش‌شناسی فریدمن بوده است. با رفع برخی از این سوء تفاهمات می‌توان رویکرد صحیح‌تری را در نقد و ارزیابی روش‌شناسی فریدمن داشته باشیم.

سؤال مهمی که در این مقاله دنبال می‌شود این است که آیا اطلاق لفظ ابزارگرایی برای روش‌شناسی فریدمن صحیح است؟ همچنین برخی سؤالات دیگر مانند اینکه، واقعی نبودن یک گزاره و یا مفروض نزد فریدمن به چه معنی است؟ آیا ابزارگرایی فریدمن به معنای تضاد آن با جریان رئالیسم است؟ اتخاذ دو رویکرد فلسفی مختلف ابزارگرایی و ابطال‌گرایی به‌طور هم‌زمان از سوی فریدمن به چه معنی است؟ انگیزه‌های مهم فریدمن در مراجعه به نوعی ابزارگرایی چه بوده است؟ به نظر می‌رسد که به کارگیری لفظ ابزارگرایی در مورد فریدمن تا حدودی

گمراه‌کننده باشد و ما در این پژوهش درصدد هستیم که این از این مفهوم ابهام‌زدایی کنیم. به‌منظور رسیدن به پاسخ سؤالات فوق این پژوهش را در چند بخش دنبال می‌کنیم

۲. پیشینه پژوهش

۱. فریدمن (۱۹۵۳) در مقاله‌ی معروف خویش با عنوان "روش‌شناسی اقتصادی اثباتی" به بیان اصول و مواضع خویش در رابطه با روش‌شناسی اقتصادی پرداخته است. یکی از مسائلی که فریدمن بر آن تأکید دارد تفکیک بین گزاره‌های اثباتی و ارزشی است. یکی از بحث‌های مهم و چالشی در این مقاله گرایش به‌نوعی از رویکرد ابزارگرایی است. همچنین تأثیرات فریدمن از روش فلسفی پوزیتیویست‌های منطقی و ابطال‌گرایی را در این مقاله شاهد هستیم. ۲. کالدول (۱۹۸۰) ضمن بررسی روش‌شناسی فریدمن بیان می‌دارد، متناسب با اینکه چه هدفی را برای علم تعیین کنیم، می‌تواند در کارکرد و روش‌شناسی مأخوذه در یک علم تأثیرگذار باشد. اگر هدف علم پیش‌بینی باشد ابزارگرایی می‌تواند در روش‌شناسی ما کارگر و مؤثر واقع شود ولی چنانچه هدفی که برای یک علم در نظر بگیریم فراتر از پیش‌بینی باشد و اهداف تبیینی را دنبال کند دیگر ابزارگرایی روش کارآمد و کافی نخواهد بود. (کالدول، ۱۹۸۰: ۳۶۹-۳۷۰).

۳. بولاند تأکید می‌کند که ابزارگرایی فریدمن یک مدل خاصی از ابزارگرایی است که با ابزارگرایی مصطلح فلاسفه متفاوت است. بولاند اشاره می‌کند که فریدمن درصدد آن نبوده است که مستقیماً اصول فکری فلسفه‌ی ابزارگرایی را مطرح کند و آن را برجسته کند. به همین منظور وی از ورود به بحث‌های انتزاعی - فلسفی پرهیز می‌کند. چون وی در اصل درصدد ترویج مبانی فلسفی ابزارگرایی نیست و معنای متفاوت‌تری از ابزارگرایی را مدنظر دارد. (بولاند، ۱۹۸۷: ۳۸۱).

۳. مایر (۱۹۹۳) در مقاله‌ای با عنوان "خوانشی دقیق‌تر بر روش‌شناسی فریدمن از اقتصاد اثباتی" به دفاع از روش اثباتی فریدمن پرداخته و استدلال می‌کند که رویکرد فریدمن در روش‌شناسی اثباتی، بیشتر ارائه‌ی یک روش‌شناسی کاربردی و مفید پیش‌روی اقتصاددانان است و وی در اصل درصدد اتخاذ موضع فلسفی نبوده است و دیدگاه‌های وی در رابطه با واقع‌گرایی بایستی از این منظر بررسی شود.

۴. هاسمن (۱۹۹۸) با پیگیری برخی از لوازم فلسفی ابزارگرایی به انتقاد از موضع فریدمن می‌پردازد. هاسمن می‌گوید که برخی از ابزارگرایانه‌ها این نظر را اظهار کرده‌اند که با پذیرش رویکرد غیررئالیستی ما نمی‌توانیم حتی این ادعا را داشته باشیم که به حقیقت نزدیک‌تر شده‌ایم؛ چون هیچ شناخت قبلی از حقیقت نداریم، بنابراین با همین منطق خود ابزارگرایی «اینکه یک نظریه تا زمانی که پیش‌بینی درست ارائه می‌دهد موفق است» یک نظریه‌ی مغالطه‌آمیز خواهد بود. چراکه ما هیچ نمی‌دانیم یک نظریه تا چه حدی پیش‌بینی دقیقی ارائه می‌دهد. ما هیچ الگو و معیار واحد و کلی برای این بررسی نداریم.

۵. مکی این دیدگاه را که ما بخواهیم روش‌شناسی فریدمن را یک جریانی در برابر جریان رئالیسم قرار دهیم، یک تصویر نادرست از روش‌شناسی فریدمن می‌داند. (مکی، ۲۰۰۹: ۴۹). همچنین مکی بیان می‌کند که فریدمن ابزارگرایی را در حوزه‌ی متدولوژیکی صرف قائل است. (مکی، ۱۹۹۸: ۲۷).

۶. داو در انتقاد از ابزارگرایی فریدمن می‌گوید که صرف یافتن نوعی توالی و همبستگی غیرواقعی بین دو پدیده نمی‌تواند همیشه یک رابطه‌ی واقعی بین دو پدیده را مشخص کند. گاهی اوقات علت بالاتری است که دو پدیده را به هم مرتبط می‌کند و گاهی صرفاً این توالی یک امر تصادفی در برهه‌ای از زمان بوده است و هیچ ارتباط واقعی بین آن‌ها نمی‌توان کشف کرد. (داو، ۲۰۰۸: ۶۳).

با بررسی‌هایی که در رابطه با تاریخچه‌ی موضوع انجام گرفت، مشاهده گردید که در حوزه‌ی تأثیرات فلسفی بر روش‌شناسی میلتن فریدمن، مطالعات گسترده‌ای صورت گرفته است. این مطالعات گسترده از آن جهت بوده که پژوهشگران به اهمیت نقش فریدمن در جریان فعلی علم اقتصاد واقف بوده‌اند و به شکل ایجابی و سلبی درصدد بررسی دیدگاه‌های وی بوده‌اند. همین توجه موجب شکل‌گیری یک ادبیات مفهومی گسترده پیرامون مباحث روش‌شناسی فریدمن شده است. یکی از محوری‌ترین و مهم‌ترین این توجهات، ناظر به مفهوم ابزارگرایی و واقع‌گرایی مفروضات در روش‌شناسی فریدمن بوده است و به‌عنوان کلیدی مهم و اساسی برای فهم روش‌شناسی فریدمن تلقی شده است. نظرات متفاوت و گاهی متضادی در این باره بیان شده است. به نظر می‌رسد که یک نوعی سوء فهم در به‌کارگیری این مفهوم زمینه‌ساز ایجاد این تعارضات بوده است. این مقاله درصدد تبیین رویکرد درست

در رابطه با این مفهوم و پرهیز از سوء تفاهم رایج بوده است و یک بازتعریفی از مفهوم ابزارگرایی مدنظر فریدمن ارائه می‌دهد.

۳. ساختار پژوهش

یکی از اصلی‌ترین انتقادات پیرامون روش‌شناسی فریدمن ناظر به مفهوم ابزارگرایی بوده و همچنین این مفهوم از نظر بسیاری از مفسرین و یا منتقدین، کلیدی مهم و اساسی برای فهم روش‌شناسی فریدمن است. در این بخش به بررسی مفهوم ابزارگرایی و برخی از ملزومات ضروری آن در روش‌شناسی فریدمن می‌پردازیم. این بحث را در چندین بخش، دنبال می‌کنیم.

۳.۱ فریدمن و تقابل با رویکرد رئالیستی

اتخاذ یک اصل ابزارگرایانه از سوی فریدمن سبب شده است که عموماً این برداشت از روش‌شناسی فریدمن وجود داشته باشد که وی یک غیر رئالیست به حساب می‌آید و عموماً از وی به خاطر اتخاذ یک رویکرد غیر رئالیستی در باب مفروضات علمی انتقاد می‌شود. بر وی ایراد گرفته می‌شود که وی جایگاه تبیین‌گری نظریات را نادیده می‌گیرد و صرفاً به اصل نتیجه‌گرایی توجه می‌کند.^۱ در نظر منتقدین وی با اتخاذ این رویکرد از ماهیت علمی در علوم، دور می‌شود. از این جهت که از نظر فریدمن واقع‌گرایی مفروضات در اهمیت یک نظریه، نقشی ندارد؛ بنابراین به خاطر وجود برخی شواهد در ظاهر امر چنین به نظر می‌رسد که فریدمن یک اندیشمند غیر رئالیستی بلکه، ضد رئالیستی است. بولاند، از این تفسیر جانب‌داری می‌کند. وی از این نظر که فریدمن مواضع ضد رئالیستی داشته است به شدت جانب‌داری می‌کند و وی را یک غیر رئالیست تمام‌عیار توصیف کند. بولاند بر این نظر است که مواضع ابزارگرایانه‌ی فریدمن در اصل در جهت ارائه‌ی یک فلسفه‌ی ابزارگرایانه‌ی نبوده، بلکه وی اساساً درصدد مخالفت با مواضع رئالیستی بوده است و برای مقابله با رویکرد رئالیستی، دیدگاه‌های ابزارگرایانه‌ی را برای هدفش مناسب‌تر می‌بیند. به همین علت از نظر بولاند، فریدمن بیش از آنکه در اصل یک ابزارگرا باشد یک آنتی رئالیست به حساب می‌آید. در این تبیین بولاند، فریدمن یک غیررئالیست معرفی می‌شود. (کالدول، ۱۹۸۰: ۳۶۷).

۱- (برای نمونه رجوع شود به؛ داو، ۲۰۰۲: ۶۳).

اما همه‌ی مفسرین روش‌شناسی فریدمن با نظر بولاند هم‌رأی نیستند. از نظر مکی^۱ این تصویر که بخواهیم مقاله‌ی فریدمن را یک جریانی در برابر جریان واقع‌گرایی قرار دهیم، یک تصویر نادرست از مقاله‌ی وی است (مکی، ۲۰۰۹: ۴۹).

همچنین مکی بیان می‌کند که با استناد به قرینه‌ای که در مقاله‌ی فریدمن وجود دارد، وی تماماً یک غیر رئالیست نمی‌شود. از نظر مکی در مثال‌هایی که فریدمن می‌آورد چنین به نظر می‌رسد که فریدمن احتمالاً مواضع غیر رئالیستی را قبول ندارد، بنابراین شاید به‌طور قطعی نتوانیم بگوییم که فریدمن یک ابزارگرا و یا یک رئالیست بوده است (مکی، ۱۹۹۸: ۲۷). به نظر مکی درست است که فریدمن رویکرد ابزارگرایانه را در روش‌شناسی خویش بکار می‌گیرد، ولی در حوزه‌ی معرفت‌شناسی و یا هستی‌شناسی نمی‌توان گفت که وی یک غیر رئالیست باشد؛ بنابراین شاید بتوان گفت که ابزارگرایی فریدمن صرفاً در حوزه‌ی متدولوژیکی باقی می‌ماند.

هاسمن نیز با تفسیر بولاند از فریدمن به‌عنوان یک ضد رئالیست مخالفت می‌کند. وی با به‌کارگیری لفظ ابزارگرایی برای روش‌شناسی فریدمن مخالفت می‌کند. وی می‌گوید: با اینکه روش‌شناسی فریدمن توسط خیلی‌ها به‌عنوان ابزارگرا معرفی شده است، اما علی‌رغم این موضوع، وی هیچ‌گاه در مورد اینکه اقتصاد بایستی به بررسی امور مشاهده‌پذیر یا مشاهده‌ناپذیر پردازد، صحبت نمی‌کند. وی بحث‌های معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی در مورد اصول ابزارگرایی انجام نمی‌دهد. حتی زمانی که فریدمن می‌گوید: مفروضات اقتصادی بایستی غیرواقعی باشد، مرادش از غیرواقعی، تجریدی و انتزاعی است؛ بنابراین وی استدلال می‌کند که ابزارگرا توصیف کردن فریدمن اگر نگوئیم خطاست، لااقل به این معنی است که ابزارگرایی وی آنتی‌تری در برابر رئالیسم نیست و ما چنین استنادی در آثار فریدمن نداریم که بخواهیم وی را یک اقتصاددان ضد رئالیستی توصیف کنیم. هرچند که وی برخی از اصول عملی ابزارگرایی را برای اهداف خویش از جمله پیش‌بینی مناسب‌تر می‌بیند، اما این سخن به معنای پذیرش مبانی فلسفی خاص ابزارگرایی از سوی وی نیست (هاسمن، ۲۰۰۷: ۶۷-۶۸). همچنین از نظر برخی دیگر مثل ناگل^۲، ناواقع‌گرایی فرض‌های فریدمن به معنای کاذب بودن این فروض نیست، بلکه وی یک معنای وسیع‌تری را از غیرواقعی در نظر داشته است تا

۱- Mäki, U.

۲- Nagel, E.

بدین طریق بتواند امکان پیش‌بینی بیشتری را در نظریات فراهم کند. این معنای غیرواقعی در نزد فریدمن، مفهوم انتزاع یا تجرید است. این مفهوم به یک معنی امری غیرواقعی است؛ چون هیچ مفهوم مجرد و انتزاعی را در عالم خارج نمی‌توان مشاهده کرد، اما درعین حال کاذب نیست؛ چون برگرفته از مفاهیم واقعی و عینی بوده است که دارای وجود خارجی هستند. اگر توجه داشته باشیم می‌بینیم که مفهوم انتزاع یکی از مفاهیم موردقبول و حتی پرکاربرد از سوی فلاسفه‌ی رئالیست از جمله ارسطو، ابن رشد و همچنین رئالیست‌های متأخر بوده است. (ناگل، ۱۹۶۳: ۲۱۴).

به نظر می‌رسد هر دو دیدگاه طرفدارانی دارد و هر گروه با استناد با شواهدی در روش‌شناسی فریدمن از رویکرد خویش جانبداری می‌کنند. با این وصف، حداقل چیزی که در مورد روش‌شناسی فریدمن می‌توان گفت این است که حداقل در مقاله‌ی وی شواهد محکمی مبنی بر ضد رئالیستی بودن فریدمن نمی‌توان مشاهده کرد و نمی‌توان او را یک ضد رئالیست، بدان نحو که بولاند تفسیر می‌کند، بدانیم؛ اما یک عاملی دیگر سبب پیچیدگی بیشتر موضوع شده است و آن اینکه فریدمن در جواب این پرسش که «روش‌شناسی وی چه ارتباطی با فلسفه‌ی ابزارگرایی دارد»، وی تلویحاً لفظ ابزارگرایی را برای روش‌شناسی خویش قبول می‌کند و آن را مردود نمی‌داند. رویکرد فلسفی ابزارگرایی یک موضعی فلسفی است که در برابر مواضع فلسفی رئالیست‌ها در پیش گرفته شده است. آیا قبول فلسفه‌ی ابزارگرایی از سوی فریدمن به معنی اتخاذ یک رویکرد غیر رئالیستی از سوی وی نخواهد بود؟ شاید دلیل اصلی بولاند در غیر رئالیستی توصیف کردن فریدمن همین موضوع بوده باشد. برای رفع این ابهام و کمک به حل آن، با دقت بیشتر در معنای ناواقع‌گرایی و ابزارگرایی مدنظر فریدمن می‌توان تا حدودی پرده‌ی ابهام را در این موضوع کنار زد.

۳،۲ مراد و منظور فریدمن از ناواقع‌گرایی مفروضات

فریدمن می‌گوید که واقعیت داشتن مفروضات اهمیتی ندارد. این یک رویکرد ظاهراً ابزارگرایی به موضوع است که با نگاه ابزارگرایی هم قابل توجیه است، اما پیچیدگی موضوع از آن جهت است که فریدمن یک گام از ابزارگرایان‌ها جلوتر نهاده و می‌گوید که مفروضات یک نظریه نه تنها می‌تواند نادرست باشد، بلکه برای نتیجه‌بخش بودن ضرورتاً بایستی نادرست باشد و می‌گوید: برای نظریه‌پردازی لزوماً بایستی مفروضات غیرواقعی

مطرح شود؛ و وی در ادامه حتی یک گام دیگری نیز جلو تر می‌رود و می‌گوید: «هرقدر تئوری بهتر باشد لزوماً فرض‌هایش غیرواقعی تر است» (فریدمن، ۱۹۵۳: ۹۱).

به دلیل وجود همین پیچیدگی‌ها در رابطه با این موضوع است که «اوسکالی مکی» مفهوم واقع‌گرا بودن یا نبودن فروض را یکی از موضوعات مهمی می‌داند که بایستی در روش‌شناسی فریدمن دنبال کرد. وی به این موضوع توجه داشته است که فریدمن از موضع ابزارگراها فراتر رفته است. برای همین منظور، وی رویکرد خاص فریدمن را نسبت به ابزارگراها بیان می‌کند و آن را بیشتر تبیین می‌کند. از نظر مکی موضوع واقع‌گرایی در روش‌شناسی فریدمن می‌تواند از دو وجه مورد توجه قرار بگیرد:

الف) اینکه ما بگوییم در دیدگاه فریدمن، واقع‌گرایی اساساً مسئله‌ی مهم و اساسی نیست.

ب) اینکه ما بگوییم که از نظر فریدمن، ناواقع‌گرایی امر مثبتی است.

مکی چنین بیان می‌کند که به نظر می‌رسد بین دو تفسیر فوق، دیدگاه دوم با اندیشه‌های فریدمن سازگاری بیشتری داشته باشد. بخصوص اینکه وی در مقاله‌ی روش‌شناسی خویش می‌گوید: «هرقدر تئوری بهتر باشد فرض‌هایش غیرواقعی تر است». مکی علت اتخاذ چنین رویکردی از سوی فریدمن را به علت فایده‌ی عملی ناواقع‌گرایی می‌داند. از نظر مکی وقتی فریدمن بیان می‌کند که؛ انواع اشکال، خطوط و اجسامی که در کاغذ ترسیم می‌شوند هیچ‌کدام واقعی نیستند، ولی در عین حال به کمک همین اجسام و اشکال غیرواقعی می‌توان دقیق‌ترین پیش‌بینی‌ها را در عالم خارج انجام داد. به نظر مکی این، همان فایده‌ای است که مورد نظر فریدمن بوده و وی را به اتخاذ چنین رویکرد خاصی سوق داده است. (مکی، ۲۰۰۳: ۴۹۷).

اولین فایده‌ای که این مفاهیم فرضی غیرواقعی دارند در این است که این مفروضات انتزاعی کمک می‌کنند تا آزمایش بهتر انجام پذیرد. این رویکرد با روش کلی فریدمن که اصل و ریشه‌ی هر چیزی در معرفت تجربی است، هم‌راستایی دارد. مثلاً: مفاهیم انتزاعی همچون؛ خلأ، بازار مطلق، رقابت کامل و ... در علوم مختلف کمک می‌کنند تا انجام آزمایش‌ها ممکن شود. در صورت عدم فرض این مفاهیم انتزاعی و غیرواقعی، هیچ تجربه‌ای صورت نمی‌گیرد. او می‌گوید: که اگر واقع‌گرایی توصیفی کامل امکان‌پذیر بود، مطلوب نبود؛ زیرا نظریه را کاملاً بی‌فایده و عاری از هرگونه قدرت پیش‌بینی می‌کرد. (فریدمن، ۱۹۵۳: ۳۲). منظور فریدمن این است که ما در نظریه‌پردازی به دنبال توصیف جزئیات کامل

یک پدیده نیستیم. امری غیرممکن که اگر امکان‌پذیر هم بود، امری بیهوده تلقی می‌شود. مفاهیم انتزاعی ذهن ما را از گرفتار شدن به این کثرت غیرضروری رهایی می‌بخشد. مزیت و فایده‌ی دیگری که این مفاهیم انتزاعی دارند در این است که موجب اصل صرفه‌جویی در جریان پژوهش می‌شود. (وونگ، ۱۹۷۳: ۳۱۳).

از نظر مکی، همین فایده‌ی مفاهیم انتزاعی سبب شده است که فریدمن به سمت اتخاذ چنین رویکردی حرکت کند. به علت همین فواید است که فریدمن بجای اینکه بگوید واقع‌گرایی مهم نیست، وی حتی یک گام فراتر هم می‌گذارد و ناواقع‌گرایی را امری مثبت تلقی می‌کند. ارنست ناگل برای روشن شدن مفهوم فریدمن از ناواقع‌گرایی، تحلیلی ارائه می‌دهد که در فهم ما از منظور فریدمن می‌تواند بسیار راهگشا باشد. وی در این مورد چنین بیان می‌کند که یک گزاره به سه معنی می‌تواند غیرواقعی باشد:

۱- اگر گزاره‌ای هنگام تحلیل، یک وجه موضوع را در نظر بگیرد و بی‌شمار وجوه و ابعاد آن را مورد غفلت قرار دهد. در این صورت؛ آن گزاره نمی‌تواند منعکس‌کننده‌ی کامل واقعیت باشد و یک گزاره‌ی غیرواقعی خواهد بود. از آنجایی که هیچ گزاره‌ای نمی‌تواند بالکل تمام وجوه یک پدیده را منعکس کند؛ پس تقریباً می‌توان گفت همه‌ی گزاره‌ها به یک معنی نادرست هستند. این یک امر بدیهی و روشن بوده و نیازی به تأکید بر یک امر بدیهی و واضح، آن هم با این گستردگی از سوی فریدمن، نیست.

۲- یک گزاره غیرواقعی است؛ اگر گزارش کاذب یا خلاف واقعی را در مورد پدیده‌ای بیان کند. این امر هم چون دانشی جدید بر معلومات ما اضافه نمی‌کند و در عمل امکان پیش‌بینی به ما نمی‌دهد نمی‌تواند مراد فریدمن از مفهوم غیر واقع‌گرایی باشد.

۳- اما می‌توان یک معنای دیگری نیز برای ناواقع‌گرایی تصور کرد. یک گزاره یا یک مفهوم اگر بخواهد به انتزاع دست پیدا کند، وجوهی خاص از پدیده را پررنگ‌تر کرده و برخی از وجوه کم‌اهمیت آن را فرومی‌گذارد، به نحوی که آن گزاره منعکس‌کننده‌ی واقعیت باشد، ولی به علت انتزاع، پدیده را از نگاه بالاتر و کلی‌تر نظاره کند تا بتواند دربردارنده‌ی قلمرو وسیعی از پدیده‌ها باشد، در این صورت هم می‌توان گفت که یک نوع غیر واقع‌گرایی در اینجا وجود دارد که البته به معنای کذب نیست. به نظر ناگل، با توجه به قرینه‌ای که در کلام فریدمن است، مراد فریدمن از غیر واقع‌گرایی، همین است. (ناگل، ۱۹۶۳: ۲۱۴-۲۱۶).

به نظر می‌رسد می‌توانیم با تبیین ناگل از ناواقع‌گرایی مفروضات در دیدگاه فریدمن،

هم عقیده باشیم. به این علت که این نوع ناواقع گرایی، فریدمن را به هدف وی از نظریه‌ی علمی نزدیک‌تر می‌گرداند و فریدمن آن را بهترین ابزار ممکن برای رسیدن به هدف خویش می‌یابد. در واقع این مفاهیم و مفروضات بیشتر از این جهت مورد توجه فریدمن قرار می‌گیرند که می‌تواند وی را به هدف مهم‌تری که عبارت از پیش‌بینی باشد، نزدیک‌تر گرداند.

۳,۳ ابزارگرایی به عنوان ابزاری برای تحقق پیش‌بینی

با وجود تمایزاتی که بین ابزارگرایی فلسفی و ابزارگرایی مدنظر فریدمن وجود دارد، حداقل در یک مورد بین این دو اشتراک نظر وجود دارد. به نظر، همین وجه اشتراک سبب شده است که مفسرین آرای فریدمن، روش‌شناسی وی را به صفت ابزارگرایی منتسب کنند. از نظر فریدمن نظریات و فرضیات بایستی بتواند در عمل پیش‌بینی‌های درستی را برای ما ممکن سازند. این همان چیزی است که ابزارگرایان بر آن تأکید دارند. فرایزر و بولاند بر این نکته تأکید دارند که عنصر پیش‌بینی یکی از عناصر اصلی و مهم برای فریدمن در ارزیابی نظریات به حساب می‌آید (فرایزر و بولاند، ۱۹۸۳: ۱۳۱).

رتوین^۱ نیز با فرایزر و بولاند هم نظر است. به نظر وی، در نگاه فریدمن هدف یک علم در درجه‌ی نخست ایجاد یکسری نظریاتی^۲ است که این نظریات امکان یکسری پیش‌بینی‌هایی را برای ما فراهم می‌کند. این پیش‌بینی‌ها در مورد موضوعات جدیدی هستند که پیش‌ازین وجود نداشته و همان‌گویی نیستند (رتوین، ۱۹۵۹: ۵۵۵-۵۵۶).

همچنین وونگ نیز در تفسیر خویش بر روش‌شناسی فریدمن بر این نکته تأکید می‌کند. به نظر وونگ، در ابزارگرایی، نظریات دارای یک اعتبار فی‌نفسه و مستقل نبوده و به عنوان یک هدف غایی به حساب نمی‌آیند. بلکه هدف چیزی فراتر از رسیدن به نظریات درست بوده و نظریات به عنوان وسیله‌ای در راستای رسیدن به این اهداف، عمل می‌کنند. در این فلسفه نظریات به واسطه‌ی کاربرد آن‌ها بررسی می‌شوند و اصولی چون سودمندی، انعطاف‌پذیری، کاربستی و عملیاتی بودن نظریات ملاک و معیار ارزیابی آن‌ها تلقی می‌شود.

به نظر وونگ، این بخش از فلسفه‌ی ابزارگرایانه‌ی به شدت بر روش‌شناسی فریدمن تأثیر گذاشته است و کارکرد یک نظریه برای وی فوق‌العاده دارای اهمیت است؛ اما مهم‌ترین

۱- Eugene Rotwein.

۲- رتوین اشاره می‌کند که نظریات برای فریدمن حکم یک موتور محرکه برای پیشرفت علمی و رسیدن به پیش‌بینی را دارد (رتوین، ۱۹۵۹: ۵۵۵).

اصل کاربردی که در روش‌شناسی فریدمن مورد توجه بوده و وی در صدد اشاعه و ترویج آن بوده، اصل پیش‌بینی‌پذیری است. وونگ می‌گوید: «تمام نسخه‌های روش‌شناختی که فریدمن ارائه می‌کند، فرعی یک اصل روش‌شناختی مهم، یعنی پیش‌بینی موفق هستند» (وونگ، ۱۹۷۳: ۳۱۴).

به نظر می‌رسد که فلسفه‌ی فریدمن بر قابلیت پیش‌بینی نظریات تأکید زیادی دارد و پیش‌بینی برای فریدمن حکم یک موفقیت بزرگ به حساب می‌آید. اینکه فریدمن در این غایت خویش چقدر موفق بوده و چقدر ناموفق عمل کرده است، می‌تواند محل بحث باشد. ولی به نظر می‌رسد که وی در این هدف بسیار مصمم بوده است و ابزارگرایی را بدین منظور به خدمت می‌گیرد. به نظر مکی فلسفه‌ی ابزارگرایی، برای فریدمن حکم یک ابزار را داشت تا بتواند از این ابزار برای رسیدن به هدف پیش‌بینی در اقتصاد بهره بگیرد. اینکه وی تا چه حدی در رسیدن به این هدف خویش موفق بوده است، جای مجال و پژوهشی مستقل در این باره را می‌طلبد.

۳,۴ امکان توصیف فریدمن به عنوان یک ابزارگرا

با وجود اینکه در مقاله‌ی فریدمن اشاره‌ی مستقیمی به لفظ ابزارگرایی نشده است، اما به نظر می‌رسد برخی شواهد در مقاله‌ی فریدمن وجود دارد که شارحین دیدگاه‌های فریدمن با توجه به وجود چنین شواهدی رویکرد ابزارگرایی را برای فریدمن نسبت می‌دهند. داو در مورد انتساب این لفظ به فریدمن چنین می‌گوید: فریدمن در هیچ جای مقاله‌ی روش‌شناسی خویش اشاره‌ای مستقیم به لفظ ابزارگرایی ندارد. تنها وی به بیان دیدگاه‌های خاص خویش می‌پردازد که از یک نوع ماهیت ابزارگرایی برخوردار است. وی در مقاله‌ی روش‌شناسی اقتصاد اثباتی بیان می‌کند که «اگر نظریه‌ها ابزارهایی برای پیش‌بینی می‌باشند (که در نظر وی چنین است)، به هیچ وجه نیازی به بررسی ماهیت فروض نیست.» به نظر داو این جمله‌ی فریدمن سبب شده است که وی را یک ابزارگرا بنامند. (داو، ۲۰۰۸: ۶۲).

ظاهراً برای اولین بار بولاند و شاگرد وی وونگ این اصطلاح را در مورد روش‌شناسی فریدمن بکار می‌گیرند و به نوعی پس از وی این لفظ در مورد روش‌شناسی وی مصطلح می‌شود. بولاند که عناصر مستقیمی از اندیشه‌ی ابزارگرایانه‌ی را در متدلوژی وی می‌بیند از این لفظ برای روش‌شناسی فریدمن بهره می‌گیرد. بعدها وقتی لفظ ابزارگرایی را در مورد فریدمن مطرح می‌کنند، خود وی نیز وجود عناصر ابزارگرایی را در اندیشه‌ی خویش قبول می‌کند و فلسفه‌ی خویش را به عنوان مدلی از ابزارگرایی قبول می‌کند. (کالدول: ۳۶۷).

به نظر بولاند، فریدمن در این مقاله مستقیماً درصدد بررسی اصول فکری فلسفه‌ی ابزارگرایی نیست. به همین منظور وی از پرداختن به اصول و مبانی فلسفه‌ی ابزارگرایی پرهیز می‌کند. از نظر وی، فریدمن غایت و هدف عملی را برای روش‌شناسی خویش بکار می‌گیرد و صرفاً به این معنا یک ابزارگرایانه است (بولاند، ۱۹۸۷: ۳۸۱).

با اینکه بولاند بر این نظر است که فریدمن چندان درصدد پرداختن به ابزارگرایی فلسفی نبوده است، اما علی‌رغم این موضوع، وی به نحو متعارضی یکی از دغدغه‌های مهم فریدمن در اتخاذ روش‌شناسی ابزارگرایی را، یک مسئله‌ی فلسفی عنوان می‌کند. از نظر بولاند، یکی از اهدافی که فریدمن رویکرد ابزارگرایی را در روش‌شناسی خویش به خدمت می‌گیرد، این بوده که وی می‌خواهد با مسئله‌ی استقراء به مقابله برخیزد و اگر روش‌شناسی فریدمن را از جنبه‌ی فلسفی ابزارگرایی مشاهده کنیم می‌توانیم جواب صحیحی به ایراداتی که بر وی گرفته می‌شود، داده باشیم. چراکه در روش‌شناسی ابزارگرایی دیگر کشف حقیقت و بیان قاعده‌ی کلی، هدف نیست. ابزارگراها مسئله‌ی استقراء را بدین نحو حل کرده‌اند که صحبت از درست و نادرست بودن نظریات بی‌معنی است و اگر نظریه‌ای در عمل کارایی داشته باشد حفظ می‌شود و اگر دارای کارایی مناسبی نبود کنار گذاشته می‌شود (کالدول، ۱۹۸۰: ۳۶۷). همچنین پیش‌تر یادآور شدیم که یکی از دغدغه‌های مهم فلسفی فریدمن در اتخاذ روش‌شناسی ابزارگرایی از نظر بولاند، اساساً در جهت مخالفت کردن با دیدگاه‌های رئالیستی در اقتصاد بوده است. به نظر بولاند برای همین منظور فریدمن روش ابزارگرایی را یک رویکرد مناسب برای رسیدن به این منظور می‌بیند.

به نظر می‌رسد که بولاند در تبیین ابزارگرایی نزد فریدمن دچار یکسری تعارضاتی شده است. وی از یک سوی ابزارگرایی فریدمن را یک ابزارگرایی غیر فلسفی معرفی می‌کند و از سوی دیگر مهم‌ترین اهداف فریدمن را مقابله با جریان رئالیستی و همچنین مسئله‌ی استقراء عنوان می‌کند. همچنین در مخالفت با تبیین بولاند می‌توان گفت که پیش‌تر، با اتخاذ رویکرد ابطال‌گرایانه از سوی فریدمن مسئله‌ی استقراء برای وی موضوعی حل شده بوده است.

به همین جهت است که این وجه از تبیین بولاند نمی‌تواند چندان مورد قبول واقع شود. از این جهت است که کالدول^۱ با تبیین بولاند مخالفت می‌کند. کالدول یادآور می‌شود که

۱- Caldwell, B. J.

با وجود اینکه عناصری از تفکر ابزار‌گرایانه‌ی را در روش‌شناسی فریدمن می‌توان مشاهده کرد، اما با این وصف خود فریدمن این لفظ را برای بیان روش‌شناسی خویش بکار نگرفته است. از نظر کالدول، بولاند درصدد است تا روش‌شناسی ابزار‌گرایی فریدمن را در برابر جریان استقراء مطرح کند. این در حالی است که روش‌شناسی فریدمن اساساً رویکردی است که در برابر رئالیسم مطرح می‌شود. از نظر کالدول، اتخاذ هر کدام از این رویکردها می‌تواند نتایج متفاوتی را به دنبال داشته باشد. به نظر کالدول ابزار‌گرایی رویکردی در برابر جریان رئالیسم بوده و در برابر آن مطرح شده است. با پذیرش این رویکرد که ابزار‌گرایی مخالف استقراء نبوده، بلکه مخالف جریان رئالیسم است، می‌توان گفت که روش‌شناسی فریدمن یک رویکرد ابزار‌گرایی مخالف جریان استقراء نیست. همچنین به نظر کالدول با وجود اینکه فریدمن به نظریات ابزار‌گراها کمک کرده است اما خودش کاملاً بر این موضوع وقوف نداشته است. به همین جهت است که ما هیچ‌گاه شاهد آن نبوده‌ایم که فریدمن بخواهد در مورد مباحث هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی ابزار‌گرایی ورود پیدا کند. کالدول از این جهت هم‌نظر با مکی و هاسمن، ابزار‌گرایی فریدمن را بیشتر حول مفهوم ابزار‌گرایی روش‌شناختی توصیف می‌کند (کالدول، ۱۹۸۰: ۳۶۷-۳۶۸).

به نظر می‌رسد که ابزار‌گرایی مدنظر فریدمن حداقل به این معنا ابزار‌گراست که نظریات به‌منزله‌ی یک ابزاری هستند که می‌توانند ما را به پیش‌بینی‌های صحیحی برسانند. اگر مرادمان از ابزار‌گرا بودن فریدمن این معنا از ابزار‌گرایی باشد به نظر می‌رسد که شواهد مهمی برای این نوع تبیین از ابزار‌گرایی می‌توان در آرای فریدمن بیابیم، اما این نوع ابزار‌گرایی نایستی به معنای یکی پنداشتن آن با ابزار‌گرایی فلسفی باشد؛ زیرا که فریدمن نه خودش را درگیر مبانی فلسفی ابزار‌گرایی می‌کند و نه خود را مقید به وفاداری به اصول ابزار‌گرایی فلسفی می‌داند.

تبیین و نتیجه‌گیری

پس از ارائه‌ی مباحثی که در تبیین مبحث ابزار‌گرایی فریدمن انجام شد، به ذکر چند نکته در مورد روش ابزار‌گرایی فریدمن اشاره کرده و درنهایت به جواب سؤالات مطرح شده در این مقاله می‌رسیم:

فریدمن بدون اینکه چندان خویش را درگیر مباحث گسترده و چالش‌برانگیز فلسفی کند، رویکردی ابزار‌گرایانه را در پیش گرفته است. به قول بولاند وی به دنبال دست‌یابی به یک

روش کاربردی بوده که بخواهد در عمل دارای کارایی باشد و نهایت منظور وی از ابزارگرایی، این بوده است و چندان در پی پرداختن به مسائل مهم و عمیق فلسفی نبوده است. این عدم درگیر شدن وی با مباحث فلسفی، وی را از سؤالات مهمی که در این مورد مطرح می‌شود رهایی نمی‌بخشد و لزوم اینکه وی بایستی موضع خویش را در مورد این موضوعات مشخص کند، احساس می‌شود. رویکرد وی به لحاظ روشی، یک رویکرد غیر رئالیستی است، ولی نمی‌توان گفت که وی به لحاظ معرفت‌شناختی و هستی‌شناختی، نظریه‌ی ضد رئالیستی را در پیش گرفته باشد. بقول مکی تنها چیزی که در مورد ابزارگرایی فریدمن می‌توان با قاطعیت ابراز کرد این است که وی در حوزه‌ی متدلورژیک یک رویکرد ابزارگرایی را در پیش می‌گیرد.

عدم ورود به مباحث فلسفی عمیق به معنای عبور کردن از مشکلات فلسفی نیست و با اینکه فریدمن زیاد خودش را درگیر مباحث جدی فلسفی نمی‌کند، اما با این وصف اتخاذ رویکرد بی‌توجهی به این مسائل وی را از پرداختن به این مباحث و حل چالش‌های پیش روی که سر راه روش‌شناسی وی قرار گرفته است، بی‌نیاز نمی‌کند. بخصوص این مشکل وی را گاهی با چالش اتخاذ رویکردهای متضاد در روش‌شناسی مواجه می‌کند. نمونه‌ی این چالش در اتخاذ رویکرد متضاد ابزارگرایی و روش ابطال‌گرایی از سوی وی است. یکی از لوازم اتخاذ رویکرد ابزارگرایی توسط فریدمن، به معنای نوعی اعراض از نظریات تبیین‌گرایی از سوی وی است؛ موضوعی که انتقاد بسیاری را از سوی منتقدین به دنبال داشته است. ما با بولاند در این نکته هم‌نظر هستیم که بخشی از انتقادات را می‌شود ناشی از عدم فهم درست منظور فریدمن، توسط منتقدین دانست. منتها بخشی از این انتقادات، از سوی منتقدین، مهم و بسیار قابل توجه نشان می‌دهد و به نظر می‌رسد این مشکل در روش‌شناسی فریدمن ناشی از عدم اتخاذ رویکرد فلسفی واحد و مشخصی از سوی وی بوده است.^۱

۱- مثلاً برخی از مفسرین مثل والترز عناصر ابطال‌گرایی را در روش‌شناسی فریدمن پررنگ تر می‌بینند. وی ادعا می‌کند که فریدمن فلسفه علم پوپر را به اقتصاددانان معرفی کرد. بخاطر ماهیت خاص مقاله‌ی فریدمن که یک آمیختگی با مکاتب فلسفی متعدد دارد ارتباط آن را با مباحث متعدد فلسفی می‌توان مشاهده کرد. آلن والترز (۱۹۶۵). وجود موضوعات متنوع فلسفی در مقاله‌ی فریدمن سبب شده است که مکی آن را معجون فریدمنی (Friedman's F) عنوان کند.

نتیجه‌گیری

- ۱- اگر منظور از ابزار‌گرا بودن فریدمن به معنای فلسفی و مصطلح آن باشد، انتساب این لفظ بر فریدمن چندان صحیح نیست؛ ولی اگر منظور از این مفهوم در نگاه ابزاری داشتن به نظریات به‌منظور رساندن ما به پیش‌بینی درست باشد، به کار بردن این معنا از ابزار‌گرایی می‌تواند در مورد روش‌شناسی فریدمن صحیح باشد.
- ۲- ناواقع‌گرایی نزد فریدمن به معنای استفاده از نظریات کاذب در اقتصاد نیست، بلکه با توجه به قراین موجود در مقاله‌ی فریدمن، وی بر نوعی معنای انتزاع و تجرید تأکید می‌کند.
- ۳- چون ابزار‌گرایی فریدمن مدل خاصی از ابزار‌گرایی بوده که با ابزار‌گرایی مصطلح فلاسفه تفاوت معناداری دارد، اتخاذ ابزار‌گرایی از سوی فریدمن لزوماً به معنای تقابل رویکرد وی با روش رئالیستی نخواهد بود.
- ۴- به علت عدم اتخاذ روش فلسفی منسجمی از سوی فریدمن می‌توان در مواردی نوعی تعارض ظاهری بین ابزار‌گرایی فریدمن با روش ابطال‌گرایی پوپری مشاهده کرد، هرچند که در نظر فریدمن ابزار‌گرایی از جایگاه مهم‌تری نسبت به ابطال‌گرایی برخوردار است.
- ۵- پیش‌بینی مهم‌ترین محرک فریدمن در اتخاذ روش ابزار‌گرایی بوده است. اینکه ابزار‌گرایی تا چه حدی توانسته است عنصر پیش‌بینی را برای فریدمن محقق کند نیازمند یک پژوهش مستقلی در این باره است، اما در صورت عدم موفقیت در وصول به این هدف، می‌توان گفت که فریدمن در رسیدن به هدف اصلی خویش چندان کامیاب نبوده است.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Payam Fazli

<https://orcid.org/0009-0000-7601-5346>

منابع

پوپر، کارل؛ کمالی، سید حسین. (۱۳۷۰). *منطق اکتشافات علمی*، چاپ اول، انتشارات علمی و فرهنگی. مک‌لاپ، فریتز؛ دادگر، یدالله. (۱۳۸۱). «اقتصاد اثباتی و دستوری»: *نشریه نامه مفید*، مهر و آبان. شماره ۳۱، علمی-پژوهشی، ص ۱۵۱-۱۸۴.

References

- Boland. A. L. (Mar., 1987). "Boland on Friedman's Methodology": A Summation Author(s): Source: *Journal of Economic Issues* , Vol. 21, No. 1, pp. 380-388.
- Boland. A. L. (Sep., 1984). "Methodology": Reply Author(s): Source: *The American Economic Review*, Vol. 74, No. 4, pp. 795- 797.
- Caldwell, B.J. (1980). "A Critique of Friedman's Methodological Instrumentalism". *Southern Economic Journal*, 47, 366-374. <http://dx.doi.org/10.2307/1057529>.
- Dow, S. C. (2008). "Variety of Methodological Approach in Economics". In Donald A. R. Milton Friedman: liberalism, money and inflation, Author (s): , Source: *History of Economic Ideas* , Vol. 15, No. 2, pp. 23-31.
- Friedman, Milton and Schwartz, Anna. J. (1963). "Money and Business Cycles" Author(s): Source: *The Review of Economics and Statistics*, Feb. Vol. 45, No. 1, Part 2, Supplement (Feb., 1963), pp. 32-64.
- Friedman. M. (1953). *The Methodology of Positive Economics, Essays in Positive Economics*, Chicago, PP.3-43.
- Friedman. M. (1966). *The Methodology of Positive Economics*, In *Essays In Postive Economics*, Chicago: Univ. of Chicago Press, pp. 3-16, 30-43.
- Friedman. M. (Jul. - Aug., 1971). Government Revenue from Inflation, Author(s): Source: *Journal of Political Economy*, Vol. 79, No. 4, pp. 846-856.
- Friedman. M. (Jun., 1977). "Nobel Lecture: Inflation and Unemployment", *Journal of Political Economy*, Vol. 85, No. 3, pp. 451- 472.
- Friedman. M. (Mar, 1968). "The Role of Monetary Policy", Author(s): Source: *The American Economic Review*, Vol. 58, No. 1 (Mar., 1968), pp. 1-17 Published by: American Economic Association.
- Friedman. M. (Mar. - Apr., 1970). "A Theoretical Framework for Monetary Analysis", Source: *Journal of Political Economy*, (Mar. - Apr., 1970), Vol. 78, No. 2, pp. 193-238 Published by: The University of Chicago Press.
- Frazer, William J, and Lawrence Boland (1983) *American Economic Review*, 1983, vol. 73, issue 1, 129-44. <http://links.jstor.org/sici?sici=0002-8282%2819830>.
- 2014). "The Evolution of Lakatos's Repercussion on the Methodology of Economics", Author(s): Source: *HOPOS: The Journal of the*

International Society for the History of Philosophy of Science, , Vol. 4, No. 1, pp. 1-25.

- Mäki, U. (2009). *Reading the methodological essay in twentieth-century economics: map of multiple perspectives*, In U. Mäki, *The Methodology of Positive Economics*, (pp. 47-66), Cambridge University Press.
- Mayer, Thomas. (1993). "Friedman's Methodology of Positive Economics: A Soft Reading," *Economic Inquiry*, Western Economic Association International, vol. 31(2), pages 213-223, April.
- Nagel, E. (1963). *Assumptions in Economic Theory*, the American Economic Review, PP. 211- 219.
- Rotwein .E. (1959). On "The Methodology of Positive Economics" Author(s): Source: *The Quarterly Journal of Economics*, Nov, Vol. 73, No. 4 (Nov., 1959), pp. 554-575 Published by: Oxford University Press.
- Walters. A. A. (1965). "Professor Friedman on the Demand for Money," *Journal of Political Economy*, University of Chicago Press, vol. 73(5), pages 545-545. DOI: 10.1086/259080
- Wong. S. (Jun., 1973). "The "F-Twist" and the Methodology of Paul Samuelson", Author(s): Source: *The American Economic Review*, Vol. 63, No. , pp. 312- 325 Published by: American Economic Association. <https://www.jstor.org/stable/1914363>

References

- Machlup, Fritz; Dadgar, Yadollah. (2002). "Positive and Normative Economics": *Mofid Letter Journal*, October and November, No. 31, Scientific-Research, pp. 151-184. [In Persian]
- Popper, Karl; Kamali, Seyed Hossein. (1991). *The Logic of Scientific Discovery*, 1st edition, Tehran: Elmi-Farhangi Publishing. [In Persian]

استناد به این مقاله: فضلی، پیام؛ ارزیابی مجدد از دیدگاه میلتون فریدمن در رابطه با مفهوم ابزارگرایی، حکمت و فلسفه، ۲۰ (۷)، ۱۴۱-۱۶۲.

DIO: 10.22054/wph.2024.77264.2213

Hekmat va Falsafeh is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.